

Masculinities in het Zuiden

* lessons learned *

Oktober 2010

Voor: WO=MEN, Dutch Gender Platform

Project: De Keukentafel ó Mannen en Genderrechtvaardigheid

Tekst: Joni van de Sand

Inhoud

Introductie.....	5
1. Problematisering gender, mannen en masculiniteit.....	7
Gender gelijkheid, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid.....	7
Gender = vrouwen én mannen.....	7
Van masculiniteit naar masculiniteiten	8
Wat er te winnen valt	9
2. Overzicht van interessante netwerken en initiatieven in het Zuiden	13
* MenEngage	13
* PROMUNDO.....	14
* Sonke Gender Justice Network.....	16
* We Can	16
* EngenderHealth.....	17
* White Ribbon Campaign	17
* UNiTE Network of Men Leaders.....	18
* UNFPA	19
* ICRW.....	20
* WPF.....	20
Reflectie op Noord-Zuid verbanden	21
3. Conclusies	23
Geleerde lessen	23
Wat er al wel en nog niet gebeurt	25
Actiepunten.....	26
Uitgebreide lijst met internetbronnen van relevante organisaties	28
Bibliografie.....	30

Introductie

Eind 2008 is binnen WO=MEN, the Dutch Gender Platform, een werkgroep over mannen en genderrechtvaardigheid opgericht: De Keukentafel. De Keukentafel zoekt, creëert, en claimt ruimte voor mannen binnen de velden 'gender' en 'emancipatie' en betreft mannen actief bij het streven naar genderrechtvaardigheid. Tegelijkertijd vraagt De Keukentafel betrokkenheid van mannen bij de strijd voor gelijke rechten voor vrouwen en het uitbannen van geweld gebaseerd op genderverschillen. De Keukentafel is zich bewust van het spanningsveld tussen mannen en vrouwen binnen het streven naar genderrechtvaardigheid en vindt het tegelijk juist van groot belang dit spanningsveld actief te verkennen, zowel met mannen als met vrouwen.

In de periode 2008-2010 heeft De Keukentafel actief het werkveld van mannen en genderrechtvaardigheid in Nederland onderzocht. Daarbij zijn de eerste stappen gezet tot samenwerking met regionale en nationale organisaties die werken met mannen aan mannenemancipatie en gender gelijkheid. Tegelijkertijd is er over de grens gekeken naar interessante bewegingen, hoe De Keukentafel hierbij aan kan sluiten en wat we in Nederland van deze bewegingen kunnen leren. Deze huidige studie *„Masculinities in het Zuiden, lessons learned“* verzamelt geleerde lessen van organisaties en individuen uit het „Zuiden“ en geeft een overzicht van wat IS-beleidsmakers in zowel de politiek als het maatschappelijk middenveld hiervan kunnen leren.

Belangrijke bronnen van deze studie zijn onder andere:

* Het ICCO onderzoekspaper *„Involving men in the fight against violence against women. Insights in what is being done, what works, and why.“* Deze is in maart 2010 door dezelfde auteur geschreven. Doel was op basis van informatie over internationale initiatieven en partner organisaties van ICCO in het „Zuiden“, geleerde lessen te abstraheren over het betrekken van mannen bij het stoppen van geweld tegen vrouwen, ter input voor het nieuwe genderbeleid van de ICCO Alliantie.

* Het proces van en rapportage over De Keukentafel, het project van WO=MEN over mannen en genderrechtvaardigheid. Ik ben specifiek erkentelijk aan Jens van Tricht, Jan Reynders en Steven Schoofs - leden van De Keukentafel Werkgroep - voor de activiteiten die zij georganiseerd hebben, de verzamelde informatie die hierover is vastgelegd, en de geleerde lessen die hieruit te trekken zijn. Bijzonder inspirerend was een interview dat De Keukentafel leden gehouden hebben met Gary Barker van de MenEngage Alliance.

* Bovengenoemde bronnen zijn verder aangevuld met een actieve zoektocht, met name op het internet, van de belangrijkste initiatieven in het „Zuiden“ voor het betrekken van mannen bij gender gelijkheid en de lessen die uit deze initiatieven te trekken zijn.

In het volgende hoofdstuk wordt een kort theoretisch kader geschetst voor gender, mannen en masculiniteit. In hoofdstuk 2 volgt een beschrijving van de meest invloedrijke mondiale, regionale en nationale initiatieven omtrent het betrekken van mannen bij het bevorderen van genderrechtvaardigheid, met specifieke aandacht voor

inspirerende methoden. In hoofdstuk 3 worden de geleerde lessen overzichtelijk gepresenteerd.

1. Problematisering gender, mannen en masculiniteit

Dit inleidende hoofdstuk bevat een korte theoretische uitleg bij de gebruikte terminologie en gaat dieper in op de relatie tussen mannen, masculiniteit en gender. Ook worden de eerste stappen gezet in een onderbouwing waarom mannen al dan niet bij het werk aan genderrechtvaardigheid betrokken zouden moeten worden.

Gender gelijkheid, gelijkwaardigheid en rechtvaardigheid

Gender gelijkheid staat voor gelijkheid tussen mannen en vrouwen. Meer specifiek gaat het erom dat mannen en vrouwen gelijke rechten hebben om te profiteren van en bij te dragen aan economische, sociale, culturele en politieke ontwikkeling. Voor veel mensen betekent gender gelijkheid de emancipatie van mannen en vrouwen tot gelijke partners met een gelijke rolverdeling, die dezelfde taken (kunnen) doen, zoals werken (productie), zorgen (reproductie) en contacten onderhouden en invloed uitoefenen zowel in de publieke als de private sfeer.

Niet iedereen is het daarmee eens. De traditionele rolverdeling tussen mannen en vrouwen kan een controversieel thema zijn. Hoewel de meeste mensen het ermee eens zullen zijn dat geweld tegen vrouwen iets slechts is en dat mannen en vrouwen gelijke rechten hebben om niet in armoede en slechte gezondheid te leven, vindt niet iedereen dat mannen en vrouwen dezelfde taken zouden moeten uitvoeren. Daarom wordt vaak gerefereerd aan *gender gelijkwaardigheid*. In de praktijk gaat het er dan niet om dat mannen en vrouwen exact hetzelfde doen, maar dat het werk dat zij doen en wie zij zijn dezelfde, gelijke, waarde heeft.

WO=MEN en De Keukentafel gebruiken het begrip *genderrechtvaardigheid* (=gender justice) omdat het goed verschillende elementen weergeeft als gelijkwaardigheid, emancipatie, rechten en plichten van en tussen mannen en vrouwen.

Gender = vrouwen én mannen

Sinds de jaren 70 van de vorige eeuw worden vrouwen meer betrokken bij ontwikkelingsinitiatieven. Waar het voorheen vooral een technische exercitie tot modernisering betrof waarbij mannelijke kennis en expertise vereist was, werd ingezien dat ook vrouwen een rol konden spelen in ontwikkeling. De projecten die hieruit voort kwamen waren veelal gebaseerd op ideeën omtrent een traditionele rolverdeling: mannen voerden nog altijd het merendeel aan technisch-economische projecten uit, terwijl er op vrouwen een beroep werd gedaan in hun rollen als moeders en echtgenotes. Geleidelijk kwam er een proces op gang waarbij vrouwen meer betrokken werden bij economische ontwikkeling, zij het doorgaans in geïsoleerde projecten gericht op atypisch vrouwelijke producten. Dit wordt wel de Women and Development (WAD) benadering genoemd.

Mede als gevolg van kritische geluiden uit het Zuiden, waar men het zat was dat de normen voor ontwikkeling elders werden gesteld, kwam in de jaren 90 de Gender and Development (GAD) benadering op, waarin gepleit werd voor een gender sensitieve benadering. In plaats van mannen en vrouwen in theorie en praktijk van elkaar te isoleren, werd er specifieke aandacht besteedt aan de sociale constructie van gender relaties en rollen en de relaties tussen de seksen. Gender werd bijvoorbeeld beschreven

als het proces waarbij individuen die in de biologische categorieën mannelijk of vrouwelijk geboren worden, uitgroeien tot de sociale categorieën van mannen en vrouwen, via de verwerving van lokaal gedefinieerde eigenschappen van mannelijkheid en vrouwelijkheid (Kabeer 1991: 11, *vrij vertaald door auteur*). Met andere woorden, de categorieën 'vrouw' en 'man' en de hieruit voortvloeiende rolverdelingen, zijn een culturele constructie en kunnen daarom per samenleving verschillen. 'Westerse' stereotypen over vrouwen hoeven niet op te gaan voor vrouwen in het 'Zuiden'. Bovendien hoeven mannen en vrouwen niet tegenover elkaar te staan, want ook tussen mannen en tussen vrouwen onderling zijn er verschillen. Het gaat om de ongelijke machtsverhoudingen die gender ongelijkheid in stand houden. Ontwikkeling moet om redenen van effectiviteit en efficiëntie, maar ook omwille van de rechten van vrouwen en mannen, gender sensitief zijn.

Gender gaat dus over vrouwen én mannen. Toch wordt er nog vaak hoofdzakelijk over vrouwen gesproken. Het taalgebruik zegt veel over hoe er naar gender kwesties gekeken wordt, hoe (impliciet) gedacht wordt over oplossingen. In publicaties over gender gelijkheid (zoals wetenschappelijke artikelen, beleidsdocumenten en projectplannen) komt het woord vrouwen veel voor, maar vinden we het woord mannen vaak nauwelijks terug.¹ Daardoor ligt de nadruk niet alleen op de rol van vrouwen als 'slachtoffer' van gender ongelijkheid, maar ook op de verantwoordelijkheid van vrouwen om het op te lossen. Terwijl het duidelijk ook om problemen gaat die mannen aangaan. Een verschuiving in paradigma, een inclusiever taalgebruik omtrent gender en ongelijkheid, is nodig op tot de duurzame sociale transformaties te komen waar al decennia lang aan gewerkt wordt.

Van masculiniteit naar masculiniteiten

Een verdieping van het denken over hoe het 'man' en 'vrouw' zijn vorm krijgt in sociaal-culturele contexten, wordt gevormd door het gebruik van de termen 'masculiniteit' en 'femininiteit'. *Masculiniteit* (letterlijk te vertalen als 'mannelijkheid', ook wel vertaald als 'mannelijkheidsconstructie') verwijst naar de sociaal-culturele constructie van wat het betekent, of zou moeten betekenen, om een man te zijn in een specifieke context. Het gaat om de bestaande verwachtingen omtrent het gedrag, de rollen en verantwoordelijkheden van mannen. De meervoudsvorm *masculinities* ('mannelijkheden') verwijst naar het feit dat er vele definities van 'man-zijn' bestaan tussen en binnen verschillende culturen, en dat deze kunnen veranderen van tijd tot tijd en van plaats tot plaats. De meervoudsvorm verwijst ook naar het belangrijke inzicht dat mannen, net als vrouwen, voortdurend hun positie binnen de sociale hiërarchie onderhandelen (UNESCAP 2003: 5). Met andere woorden, wat het betekent om een man te zijn in een samenleving is niet statisch maar veranderlijk. Dit betekent dat de attitudes en het gedrag van mannen ten opzichte van vrouwen kunnen veranderen. En dit biedt perspectieven voor het werken aan genderrechtvaardigheid.

Masculiniteiten is een beschrijvend begrip. Het verwoordt de verwachtingen over man-zijn in de context, zonder daar een oordeel over te vellen. Het is dan ook

¹ Een simpele woordzoek-test in een Microsoft Word, PDF, of internetsite file kan dit aantonen.

belangrijk masculiniteiten niet te verwarren met patriarchie of het patriarchaat. *Patriarchie* is een sociaal systeem waarin de rol van de vader (de patriarch) centraal staat in de sociale organisatie en waarin de patriarch autoriteit heeft over de vrouwen, kinderen en eigendommen van de familie. In de feministische theorie staat patriarchie voor het *patriarchaat*, een onrechtvaardig sociaal systeem van ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen, waarin alle sociale mechanismen de mannelijke dominantie over vrouwen reproduceren en uitoefenen.

Masculiniteiten is dus een beschrijvend begrip dat aangeeft dat mannen geen homogene groep zijn. Normen over masculiniteit variëren aan de hand van socio-economische, culturele, etnische en andere factoren, zowel tussen als binnen samenlevingen. Ondanks deze observatie, wordt mannelijkheid in de meeste samenlevingen geassocieerd met dapperheid, kracht, onafhankelijkheid en seksuele activiteit. Sociale verwachtingen beperken vaak de mogelijkheden van mannen om zichzelf te zien als zorgende, geweldloze en verantwoordelijke partners. Het ideaalbeeld van mannen als succesvolle *providers*, die alles onder controle hebben en autoritair zijn, beïnvloedt de manier waarop mannen zich verhouden tot hun vrouwen, kinderen en andere mannen en vrouwen.² De druk om te presteren kan bijvoorbeeld met name economisch gemarginaliseerde mannen veel stress opleveren, wat zich kan uiten in geweld.

Net zoals we het niet over gender kunnen hebben zonder mannen te noemen, kunnen we het niet over masculiniteiten hebben zonder aandacht te besteden aan feminiteiten; de constructies van *ōvrouwelijkheidō* die er bestaan. Net als mannen hebben vrouwen het gedrag dat van hen verwacht wordt vaak geïnternaliseerd en net als mannen kunnen zij een rol spelen in het (re)produceren van ongelijkheden (zie bijvoorbeeld: UNESCAP 2003: 7-8; WHO 2002a: 94-95), zelfs wanneer dit betekent dat hierdoor onderdrukking of geweld tegen henzelf of andere vrouwen bestendig wordt. Denk bijvoorbeeld aan het imago van de schoonmoeder in ruraal India, die weinig te zeggen heeft ten opzichte van de mannen in het huishouden, maar wel bepaalt waar haar schoondochters mogen gaan en staan.

Volgens Michael Kaufman, moeten we bedenken dat jongens gedrag aanleren om te overleven in hun samenleving: het is dus belangrijk dat we niet de individuele jongen of man de schuld geven voor de oorsprong van zijn huidige gedrag, ook al houden we hem wel verantwoordelijk voor zijn daden (1999: 6). Deze lijn van redenering impliceert dat we moeten werken aan het veranderen van ideologieën in individuele mannen en vrouwen, maar vooral ook in de maatschappij.

Wat er te winnen valt

Genderongelijkheid gaat in essentie om ongelijke machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen. Macht kan gezien worden als iets wat de één heeft *over* de ander. In deze opvatting is macht iets absoluuts: als de één er meer van krijgt, dan krijgt de ander automatisch minder. Vanuit dit perspectief kan het proces van *ōempowermentō* van vrouwen gezien worden als een verlies voor mannen. De feministische theorie gaat

² www.unfpa.org/swp/2005/english/ch6/chap6_page1.htm

echter uit van een generatieve werking van macht, als iets wat je de mogelijkheid biedt om te *doen*, samen met anderen en/of vanuit jezelf (Rowlands 1998).

Gender gelijkheid houdt dan in dat zowel mannen als vrouwen de gelijke macht hebben om keuzes te maken en beslissingen te nemen over hun eigen leven en de culturele, sociale, economische, en politieke sfeer in de samenleving. Naast het rechtvaardigheidsargument (vrouwen hebben recht op gelijk(waardig)heid), volgen hier een aantal pakkende argumenten waarom het in praktische zin zinvol is dat mannen, in partnerschap met vrouwen, een actieve rol spelen in het bevorderen van gender gelijkheid. Deze punten zijn belangrijk niet alleen om mannen zelf te motiveren, maar ook om in te zetten in de dialoog met vrouwen en vrouwenorganisaties die lang alleen voor genderrechtvaardigheid gestreden hebben en nu soms argwanend tegenover mannenbewegingen staan.

* Samenwerking: Gender gaat over vrouwen én mannen. Door het werk aan gender rechtvaardigheid met mannen te delen, kunnen vrouwen deels worden ontlast. Bovendien kunnen mannen en vrouwen van elkaars kwaliteiten leren en elkaar aanvullen in het werken aan hetzelfde doel.

* Verantwoordelijkheid: Aangezien mannen in de overgrote meerderheid van de samenlevingen -in meer en mindere mate- domineren, hebben mannen een verantwoordelijkheid om patriarchale structuren te veranderen, zodat er meer ruimte komt voor vrouwen om tot hun volle potentie te komen. Bovendien zijn het meestal mannen die geweld tegen vrouwen plegen, dus ook hier hebben zij een rol te spelen in het stoppen van dit geweld.

* Vrijheid: van patriarchale structuren die ook voor mannen onderdrukkend kunnen zijn. Een andere visie op masculiniteiten in een samenleving kan bevrijdend werken voor mannen. Bijvoorbeeld als mannen minder worden gezien als de enige verantwoordelijken voor het economisch voorzien van hun gezin en meer als partners in het opvoeden van de kinderen en de zorg voor de familie. Bovendien geven veel mannen aan zich ongemakkelijk te voelen bij de druk om dominant gedrag te tonen tegenover vrouwen. Zoals Micheal Kaufman het verwoordt: *“only by dismantling the gendered hierarchy and the institutions of patriarchy, will men be able to escape their pain”* (2003: 16).

* Geweld: tegen vrouwen wordt vaak gepleegd door mannen die zelf geweld hebben ondervonden, bijvoorbeeld in hun jeugd. De kans dat een jongen die zelf niet mishandeld is door zijn vader of moeder en ook geen huiselijk geweld voor zijn ogen heeft zien plaatsvinden, opgroeit tot een man die geen geweld gebruikt, is groot. Met andere woorden, als de cirkel van geweld en ontrukking eenmaal doorbroken wordt, wordt dit effect van generatie op generatie versterkt en lopen jongens zelf minder kans door hun vader of andere familieleden mishandeld te worden.

* Economisch: Gender ongelijkheid kost geld. Geweld tegen vrouwen bijvoorbeeld, brengt kosten voor gezondheidszorg met zich mee. Bovendien kunnen vrouwen met een trauma of fysieke klachten niet of minder werken (zie bijvoorbeeld ICRW 2009:12, WHO 2002a: 102). De OECD heeft verschillende studies gedaan die aantonen dat meer gender gelijke landen het economisch beter doen dan andere landen.³

* Gezondheid: Mannen hebben wereldwijd een lagere levensverwachting dan vrouwen. Meer aandacht voor de ervaringen en problemen van mannen, kan ertoe leiden dat er meer ruimte ontstaat voor mannen om goed voor zichzelf te zorgen.

* Seks: Een van de factoren die veel genoemd werd in gesprekken in the kader van WO=MENø Keukentafel en die ook vaak gehoord wordt door deelnemers aan workshops van MenEngage, is dat een betere verdeling van huishoudelijke taken leidt tot meer en betere seks. Hoewel daar lacherig over gedaan kan worden, is dit voor veel mannen een belangrijk argument dat zijzelf aangeven. Aldus Gary Barker ondersteunde een studie uit India dit argument met de bevinding dat bij stellen waar mannen rapporteren meer in het huishouden te zijn gaan doen, de vrouwen rapporteerden betere seks te hebben.

Er is veel nagedacht en gepubliceerd over wat er voor mannen te winnen valt. Waar minder over is uitgesproken, is over wat mannen te verliezen hebben bij gelijke(re) rechten van mannen en vrouwen of bij gender gelijkheid. Binnen het feministische discours is het gebruikelijk om macht als generatief te zien, niet als iets absoluuts, en daarom wordt gesteld dat het voor iedereen uiteindelijk beter zal zijn. De vraag is of we niet naïef zijn als we te snel aan het mogelijke verlies van mannen voorbij gaan. We negeren dan een sentiment dat belangrijk zou kunnen zijn om te benoemen en in kaart te brengen, om tot een diepere analyse te komen van wat de problemen nu precies zijn. Zelfs als er voor mannen wat te verliezen valt, wil dat niet zeggen dat zij niet aan genderrechtvaardigheid zouden moeten werken. Het woord rechtvaardigheid zegt het al, het gaat over de rechten van mensen, in dit geval vaak vrouwen, die alleen al daarom verwezenlijkt zouden moeten worden. Tijdens WO=MENø De Keukentafel proces werd deze vraag soms wel gesteld en werden bijvoorbeeld genoemd: een toename van het risico dat mannen in vervormende schuld-, schaamte-, of onmacht- reacties schieten en blijven; en de kans dat vrouwen emancipatie zich tegen mannen keert. Het is vooral aan mannen zelf om de proø en contraø in kaart te brengen, zodat gegronde en weloverwogen keuzes gemaakt kunnen worden en de kans op duurzame sociale transformatie voor genderrechtvaardigheid groter zal zijn.

³ http://www.oecd.org/site/0,3407,en_21571361_38039199_1_1_1_1_1,00.html

2. Overzicht van interessante bewegingen in het Zuiden

Hieronder volgt een beschrijving van een aantal inspirerende activiteiten van mondiale, regionale en lokale initiatieven. Uiteraard is het onmogelijk om alle mannen, masculiniteiten en gender activiteiten te kennen en beschrijven, niettemin omvat de hier verzamelde informatie de meest omvangrijke en invloedrijke initiatieven die er tot nu toe zijn gevormd. De case beschrijvingen kunnen door beleidsmakers gebruikt worden ter inspiratie voor hun eigen organisaties. In het volgende hoofdstuk worden de geleerde lessen gepresenteerd.

MenEngage is een wereldwijde alliantie van NGOs en VN instellingen, met als doel het lokaal en mondiaal bevorderen van de betrokkenheid van mannen en jongens bij het bereiken van gendergelijkheid; het bevorderen van de gezondheid; en het verminderen van geweld op mondiaal niveau. Daarbij wordt specifiek gewerkt aan de structurele belemmeringen (i.e. de ongelijke machtsverhoudingen) voor de verwezenlijking van gendergelijkheid. Het uitgangspunt is dat om effectief te kunnen zijn op het gebied van maatschappelijke verandering, het werk met mannen moet worden opgeschaald. Dit betekent samenwerking tussen stakeholders op alle niveaus, inbedding van het werk in de openbare orde (publiek beleid) en samenwerking met de vrouwenbeweging. Activiteiten van de alliantie zijn informatie-uitwisseling, gezamenlijke opleidingsactiviteiten en nationale, regionale en internationale belangenbehartiging.

De ledenlijst van MenEngage bestaat uit meer dan 400 NGO's in Sub-Sahara Afrika, Latijns-Amerika en het Caribisch gebied, Noord-Amerika, Azië en Europa. Het is daarmee een belangrijke bron van informatie over lokale en regionale organisaties die actief zijn voor het betrekken van mannen bij genderrechtvaardigheid. De website geeft een uitgebreid overzicht van regionale en nationale netwerken, met directe verwijzingen naar NGO's en andere organisaties die ter plaatste actief zijn in samenwerking met mannen over gender.⁴

De samenstelling van de international steering committee van MenEngage is een goed voorbeeld van hoe relevante lokale, nationale, regionale en internationale initiatieven samenkomen als het gaat om gender en mannen. PROMUNDO, ICRW, the International Planned Parenthood Federation, Family Violence Prevention Fund, EngenderHealth, WHO, UNFPA, UNDP, Sonke Gender Justice Project, Save the Children-Sweden, Sahoyog, the White Ribbon Campaign en Men's Resources International nemen allen zitting in het committee. Over veel van deze organisaties volgt later meer, omdat zij een centrale rol spelen wereldwijd of in hun specifieke regio en we van hun werk kunnen leren.

In April-Mei 2009 organiseerde MenEngage het *Global Symposium on Engaging Men and Boys in Gender Equality* in Rio de Janeiro. Daarbij waren ook leden van de Keukentafel aanwezig. Het symposium resulteerde onder andere in de *Rio Declaration and Call to Action*, waarin overheden, de VN, NGOs, individuen en de private sector worden opgeroepen *to devote increased commitment and resources to engaging men and boys in questioning and overcoming inequitable and violent versions*

⁴ www.menengage.org/member_networks.asp

*of masculinities and to recognize the positive role of men and boys ó and their own personal stake ó in overcoming gender injustices.*⁵

Vanuit De Keukentafel is een proces gestart om te bekijken of er een Nederlandse MenEngage opgericht kan worden. Er is intensief contact tussen De Keukentafel werkgroepleden en Klas Hyllander, een Zweedse onafhankelijk professional trainer en coach op het gebied van gender gelijkheid en masculiniteit en spin-in-het-web bij de oprichting van MenEngage Europe⁶. Dat proces is gestart en mogelijke leden zijn geïdentificeerd, waaronder De Keukentafel, maar is terwijl dit document geschreven wordt nog niet rond.

PROMUNDO is een Braziliaanse NGO die streeft naar de bevordering van gendergelijkheid en het einde van geweld tegen vrouwen, kinderen en jongeren. De organisatie heeft een centrale rol gespeeld in het creëren van een òmannen en gendergelijkheidö beweging in Latijns Amerika en is prominent lid van de International Steering Committee van MenEngage. Bovendien is er onlangs een Regionale Steering Committee opgericht, waarvan naast PROMUNDO ook Salud y Genero (Mexico), EME/Cultura y Salud (Chile) en Puntos de Encuentro (Nicaragua) lid zijn.

PROMUNDO verricht onderzoek met betrekking tot gendergelijkheid en gezondheid; pleit actief voor de integratie van een genderperspectief in het overheidsbeleid; en evalueert en voert zelf programma's uit om positieve veranderingen in gender normen en gedrag tussen individuen, gezinnen en gemeenschappen te bevorderen. Veel van deze initiatieven richten zich specifiek op mannen, zowel op mannen onder elkaar als op mannen in en met hun gezinnen en families. Het is een toonaangevende organisatie die innovatieve methoden heeft ontwikkeld en gebruikt om mannen en jongens te betrekken.

Het *Guy-to-Guy Project* van PROMUNDO rekruteert en traint jonge mannen als peer initiatiefnemers voor gendergelijkheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) in lage-inkomensgebieden in Rio de Janeiro. Deze jongens gaan er op uit om andere jongens te bereiken met zelf geproduceerde educatieve materialen; condooms van een merk dat zich specifiek richt op het aanspreken van mannen; een zelfontwikkeld life-style magazine voor en door jonge mannen; en een toneelstuk over het terugdringen van geweld tegen vrouwen en het bevorderen van betrokkenheid van jonge mannen bij seksuele en reproductieve gezondheid. Naast haar sociale doelstellingen levert het project ook een bron van inkomsten voor de betrokken jonge mannen.

Het project is gebaseerd op baseline onderzoek naar jonge mannen die werden geïdentificeerd als òmeer genderrechtvaardigö dan de heersende normen in de gemeenschap. Daarna werden factoren geïdentificeerd die hadden bijgedragen aan deze gedragingen en houdingen van de jonge mannen. Deze factoren werden op hun beurt

⁵ <http://engagingmen.wordpress.com/2009/04/03/the-rio-declaration/>

⁶ http://www.menengage.org/index.php?option=com_content&view=article&id=36&Itemid=28&lang=en

verwerkt in het programma zelf. Het baseline onderzoek leverde de volgende praktische conclusies op:

- De jongens hadden behoefte aan groeps- en individuele activiteiten waarin gereflecteerd wordt op de eigen levensgeschiedenissen en die vervolgens stimuleren om de kosten in te zien van traditionele, onderdrukkende versies van masculiniteiten.

- De behoefte onder jonge mannen aan rolmodellen: begeleiding door of mogelijkheden om van gedachte te wisselen met genderrechtvaardige mannen in de gemeenschap.

- De noodzaak om deze normen niet alleen te bevorderen tussen kleine groepen, maar vooral ook in de grotere gemeenschap, met gezinnen, docenten, lokale leiders en binnen hun eigen peer groepen.

- De noodzaak om jonge mannen te betrekken door middel van berichten die aantrekkelijk zijn voor hen, en die gebruik maken van de media (Barker 2002).

Programme H (de H staat voor *õhomensõ* wat *õmannerõ* betekent in het Portugees) is een samenwerkingsverband tussen PROMUNDO en andere lokale NGO's. Zij trainen gezondheidszorg- en onderwijsprofessionals in het werken met groepen jonge mannen voor de preventie van geweld, voor het vaderschap en ter bevordering van seksuele en reproductieve gezondheid. Het programma ontwikkelt onder andere handleidingen over geestelijke gezondheid en de preventie van geweld - met concrete educatieve groepsactiviteiten. Hierin wordt onder andere mannelijke eer besproken, bijvoorbeeld via rollenspelen waarin jongens gewelddadige en niet-gewelddadige relaties naspelen; via discussies over de gevolgen van geweld in het persoonlijke leven en de gemeenschap; en reflecties over de kosten van sommige traditionele vormen van mannelijkheid. Als onderdeel van dit project werd een bekende cartoon ontwikkeld: *Once Upon a Boy*⁷. De filmpjes tonen situaties in het dagelijks leven van een kleine jongen, waarin hij geconditioneerd wordt om een man te zijn die geen *õvrouwelijkõ* gedrag vertoont. Doordat er niet in gesproken wordt, zijn de filmpjes ook buiten Portugees sprekende landen te gebruiken.

Uit evaluaties van de groepsbijeenkomsten waar jongens praten over de gevolgen van *õhigh-riskõ* levensstijlen, blijkt dat mannen die het programma hebben afgerond minder voorstander zijn van traditionele gender normen die vrouwen onderdrukken. Bijvoorbeeld het aantal jonge mannelijke deelnemers (tussen de 15 en 28) die de stelling ondersteunen dat *õde* belangrijkste rol van een vrouw het huishouden en koken zijn *õ* daalde van 41% in de pre-test tot 29% na afloop van het programma.

Programme H wordt internationaal erkend door onder andere UNICEF en de Wereldbank en wordt gerepliceerd met steun van UNFPA in Costa Rica, Honduras, Nicaragua en Panama. Bovendien wordt het programma uitgebreid naar landen in Afrika en Azië. In India bijvoorbeeld, suggereren voorlopige bevindingen dat de houding van mannen ten opzichte van vrouwen al in de praktijk zijn veranderd (Barker 2002: 4; UNICEF 2007: 84).

⁷ <http://www.promundo.org.br/audiovisuais/para-jovens-e-adultos/dvd-minha-vida-de-joao/>

In Afrika speelt het **Sonke Gender Justice Network** een belangrijke rol in het betrekken van mannen bij genderrechtvaardigheid. Sonke is bovendien een spin-in-het-web voor MenEngage op het Afrikaanse continent. De Zuid Afrikaanse NGO versterkt overheden, het maatschappelijk middenveld en burgers ter ondersteuning van mannen en jongens om actie te ondernemen om:

- Gendergelijkheid te bevorderen;
- Huiselijk en seksueel geweld te voorkomen;
- De verspreiding en impact van HIV/AIDS te beperken;

Op deze manier tracht de organisatie bij te dragen aan de ontwikkeling van rechtvaardige en democratische samenlevingen waarin mannen, vrouwen, jongeren en kinderen kunnen genieten van eerlijke, gezonde en gelukkige relaties.

Het meest bekende en succesvolle project van Sonke is de *One Man Can* campagne. Deze ondersteunt mannen en jongens om actie te ondernemen om huiselijk en seksueel geweld te beëindigen, met name verkrachting. Uitgangspunt is het bevorderen van gezonde, gelijkwaardige relaties waar mannen en vrouwen in wederzijds respect van kunnen genieten. De campagne promoot het idee dat ieder mens een rol te spelen heeft om een betere en meer rechtvaardige wereld te helpen ontwikkelen. Tegelijkertijd moedigt ze specifiek mannen aan om samen te werken met andere mannen en vrouwen om actie te ondernemen en een beweging op te bouwen. De organisatie heeft een toolkit⁸ ontwikkeld met oneliner tips voor 'What One Man Can Do'. Verder zijn er videoclips en liedjes speciaal geproduceerd voor de thema's gerelateerd aan de mannelijke beleving.

De **We Can (End all Violence against Women)** campagne is een initiatief uit Zuid Azië dat door 2.400 lokale organisaties in Bangladesh, Sri Lanka, India, Nepal, Pakistan en Afghanistan wordt uitgevoerd. 'We Can' heeft de publieke bewustwording over discriminatie, ongelijkheid en geweld tegen vrouwen, met name huiselijk geweld, op grote schaal vergroot. De centrale kracht achter de campagne zijn individuen, mannen en vrouwen, die de gemeenschappen ingaan om over deze onderwerpen te praten en verandering te brengen. Er zijn inmiddels meer dan 2.7 miljoen *Change Makers*, waaronder veel mannen. Hun rol is anderen tot denken aan te zetten, als rolmodel voor alternatief gedrag te functioneren, anderen aan te moedigen om inzichten te delen, en directe ondersteuning aan vrouwen die geweld hebben ervaren. In de huidige tweede fase van de campagne wordt meer ingezet op het bouwen van samenwerking en cohesie, om de opgebouwde veranderingen duurzaam te maken.

Als gevolg van het regionale succes van de campagne zijn in verschillende landen nationale 'We Can' campagnes opgericht. De Nederlandse campagne website heeft een speciale pagina⁹ met een overzicht voor wat mannen kunnen doen, met referentie aan de Jackson Katz, een leidende anti-seksisme activist.

⁸ The complete toolkit can be downloaded at: www.genderjustice.org.za/onemancan/download-the-toolkit/2.html

⁹ www.wecan.nl/eCache/DEF/1/27/022.html

Het *Men as Partners*® (MAP) programma van **EngenderHealth** werkt met mannen om een constructieve rol te spelen bij het bevorderen van gendergelijkheid en gezondheid in hun gezinnen en gemeenschappen. De meeste reproductieve gezondheidsprogramma's richten zich uitsluitend op vrouwen. Vrouwen krijgen het merendeel van de reproductieve gezondheidseducatie, terwijl genderongelijkheden vrouwen vaak machteloos maken om beslissingen te nemen. In de praktijk hebben mannen dan de beslissingsbevoegdheid over zaken als seksuele omgang, of en wanneer het stel een kind zal krijgen, of zelfs over of de vrouw al dan gezondheidszorg nodig heeft. EngenderHealth gaat uit van het partnerschap tussen mannen en vrouwen en richt zich daarnaast specifiek op mannen door middel van diensten en educatie zodat zij de verantwoordelijkheid voor reproductieve gezondheid met hun vrouwen kunnen delen.

EngenderHealth heeft MAP-programma's ontwikkeld in meer dan 15 landen in Afrika, Azië, Latijns Amerika en de Verenigde Staten. Het MAP programma gebruikt vele benaderingen om genderongelijkheid aan te pakken, waaronder:

- Interactieve workshops waarin schadelijke stereotypen van masculiniteiten onder de aandacht worden gebracht en waarin specifiek gewerkt wordt aan vaardigheden om hiermee om te gaan.
- Verbetering van het vermogen van gezondheidszorg instellingen om kwalitatief goede zorg aan te bieden aan mannen, door werknemers te trainen in man-vriendelijke diensten.
- Houden van lokale en nationale publieke educatie campagnes over gezond partnerschap, via het gebruik van muurschilderingen, straattheater, rallies en de media.
- Ontwikkelen van nationale en internationale partnerschappen om een mondiale movement te creëren.

De organisatie heeft een rapport geschreven over lessen uit hun werk over gender gerelateerd geweld. Uit een enquête tijdens een vijfdaagse workshop in Zuid-Afrika blijkt bijvoorbeeld dat in eerste instantie 54% van de mannen het oneens waren met de stelling dat "mannen alle beslissingen moeten nemen in een relatie", vergeleken met 75% drie maanden na de training. Ook waren 61% van de mannen het er voor de training niet mee eens dat vrouwen die zich sexy kleden erom vragen verkracht te worden, in vergelijking met 82% drie maanden later (WHO 2009: 9).

De **White Ribbon Campaign** (WRC) richt zich specifiek op het betrekken van mannen en jongens bij het stoppen van geweld tegen vrouwen. Een wit lintje symboliseert de eed door mannen om nooit geweld tegen vrouwen te plegen, kwijt te schelden of te verzwijgen. Dit witte lintje is uitgegroeid tot een wereldwijd gebruikt symbool tegen geweld tegen vrouwen.

De beweging is in 1991 gestart door mannen in Canada en heeft nu lokale initiatieven in meer dan 60 landen over de hele wereld. In sommige landen is er een officiële White Ribbon organisatie. Echter de WRC heeft een gedecentraliseerd karakter, vanuit de overtuiging dat mensen zelf het beste weten wat de meest effectieve manieren zijn om mannen en jongens te bereiken in hun gemeente, school, werk en land. Daarom kan iedereen die gelooft in de doelstellingen en filosofie van de WRC een

campagne starten. Nationale of lokale campagnes kunnen plaatsvinden op elk moment van het jaar, maar vinden over het algemeen plaats gedurende de 16 dagen vanaf de International Day for the Eradication of Violence Against Women, jaarlijks gehouden op 25 november.

Het belangrijkste doel van WRC is het eindigen van geweld tegen vrouwen in alle vormen. De organisatie heeft vijf manieren geïdentificeerd om dit te bereiken:

- Uitdaging van iedereen om na te denken en te spreken over hun eigen overtuigingen, taalgebruik en handelingen;
- Het opleiden van jonge mensen, vooral jonge mannen en jongens, over de kwestie door middel van de educatieve middelen die WRC produceert;
- Publieke bewustwording over het probleem;
- Werken in partnerschap met vrouwenorganisaties, het bedrijfsleven, de media en andere partners;
- Ondersteunen van lokale White Ribbon Campagnes door het delen van ervaringen, middelen en netwerken.

WRC heeft een toolkit¹⁰ ontwikkeld voor scholen om de bewustwording over geweld tegen vrouwen en idealen over gender gelijkheid en gezonde relaties te bevorderen. Een onafhankelijke evaluatie beschreef sterke aanwijzingen dat deze *Education and Action Kit* daadwerkelijk tieners beïnvloedt in hun houding, kennis en gedrag ten aanzien van geweld tegen vrouwen. De tool bevat oefeningen voor het begrijpen van de verschillen tussen biologische sekse en sociaal geconstrueerde gender, met inbegrip van mannelijkheid en vrouwelijkheid; (on)gezonde relaties en gedrag in termen van agressief, passief of assertief handelen.

De WRC website bevat een lijst met actiepunten voor wat elke man kan doen om geweld tegen vrouwen door mannen te stoppen:

- Luisteren naar en leren van vrouwen;
- Leren waarom sommige mannen gewelddadig zijn;
- Seksistisch taalgebruik en grappen die vrouwen degraderen betwisten;
- Seksuele intimidatie en geweld op het werk, op school en in de private sfeer leren identificeren;
- Ondersteunen van lokale vrouwen programma's;
- Onderzoeken of en hoe het eigen gedrag kan bijdragen aan het probleem;
- Werken aan oplossingen op lange termijn;
- Ondersteuning van White Ribbon evenementen;
- Meedoen met educatieve acties van de WRC.¹¹

UNiTE Network of Men Leaders

De campagne *UNiTE to End Violence Against Women* 2009-2015 is een initiatief van VN Secretaris-Generaal Ban Ki-Moon. Het doel is de vrouwenbeweging te ondersteunen door een nieuwe impuls voor actie te geven, door de krachten te bundelen met mannen als individuen, maatschappelijke organisaties en overheden. Als onderdeel

¹⁰ www.whiteribbon.ca/educational_materials

¹¹ www.whiteribbon.ca/get_involved/default.asp?load=wemcd

van de groeiende inspanningen om mannen als onderdeel van de oplossing voor het beëindigen van geweld tegen vrouwen op te nemen, is het **UNiTE Network of Men Leaders** opgericht om op alle niveaus (gemeenschap, nationaal, regionaal en mondiaal) advocacy en actie te ondersteunen. De leiders in dit groeiende netwerk zijn huidige en voormalige politici, maatschappelijke- en jeugd-activisten, religieuze en maatschappelijke leiders, culturele figuren en andere prominente personen. Zij werken in hun eigen beleidsterreinen om specifieke acties te ondernemen om geweld tegen vrouwen te stoppen: van bewustmaking van het publiek, het pleiten voor adequate wetgeving, bijeenkomsten organiseren met jonge mannen en jongens, tot het accountable houden van hun eigen regeringen. De mannen komen uit landen als Colombia, Italië, de Verenigde Staten, Spanje, Oeganda, Brazilië, Noorwegen, Bangladesh, etc. Voorbeelden zijn óusual suspectsö Gary Barker (van MenEngage) en Dean Peacock (van Sonke), maar ook Aartsbisschop Desmond Tutu uit Zuid Afrika, en Rodríguez Zapatero, de President van Spanje.

De drie kerngebieden van het werk van het **United Nations Population Fund (UNFPA)** zijn reproductieve gezondheid, gendergelijkheid en bevolkingsontwikkelingstrategieën. Een van de speerpunten van de organisatie is het betrekken van mannen. De website van UNFPA kan als bron gebruikt worden voor het werken met mannen in hun rollen als zonen, vaders, echtgenoten, seksuele partners, ouderlingen, leraren, zorgaanbieders, journalisten en beleidsmakers. Methoden die gebruikt worden om mannen te bereiken zijn onder andere stripboeken, rapmuziek, websites en hotlines, peergroepen, spelletjes, theaterproducties, radioshow's en talkshows op televisie.¹² Enkele van de vele voorbeelden uit het öZuidenö:

* In de Dominicaanse Republiek werden kappers ingezet om informatie te verspreiden over de preventie van HIV en andere SOAs. Zo werden bijna een miljoen mannen bereikt.

* In de Filippijnen werd een speciale educatie campagne over reproductieve gezondheid opgezet voor mannen, aangezien mannen vaak de beslissingen nemen of hun vrouw toegang heeft tot gezondheidszorg. Via seminars en workshops werden mannen en vrouwen samengebracht om samen over gevoelige onderwerpen te praten.

* In Oeganda werkte UNFPA samen met lokale mannelijke leiders -waaronder dorpsouderen, koningen, bisschoppen en imams- om gezond (seksueel) gedrag te promoten en schadelijke traditionele praktijken aan de orde te stellen.

* Sinds tientallen jaren werkt UNFPA samen met de militaire sector om mannen te bereiken met informatie, educatie en diensten over gezinsleven en -planning. Hier wordt ook gesproken over de gezondheid van moeders, HIV/AIDS preventie en geweld tegen vrouwen.

De uitgebreide website van UNFPA geeft verschillende interessante geleerde lessen weer. Onder andere dat de sociale transformatie die vereist is voor gender gelijkheid, het best in gang wordt gezet wanneer mannen erkennen dat mannen en

¹² www.unfpa.org/swp/2005/english/ch6/chap6_page2.htm

vrouwen onderling van elkaar afhankelijk zijn en dat de empowerment van vrouwen daarom noodzakelijk is.¹³

Het **International Center for Research on Women (ICRW)** heeft een onderzoeks- en programma portfolio over *Engaging Men and Boys*. Gary Barker, eerder genoemd als relevante bron voor de informatie in dit stuk, is directeur van deze afdeling. ICRW werkt nauw samen met PROMUNDO en Sonke, en is board member van MenEngage.

ICRW werkt samen met lokale partners wereldwijd om positieve houdingen van mannen ten opzichte van gender kwesties te promoten; geweld te reduceren; en vrouwen te empoweren. Een van hun belangrijkste middelen om dit te bereiken is door het opbouwen van een knowledge base voor het betrekken van mannen bij het bereiken van gender gelijkheid. De website van ICRW bevat dan ook een schat aan informatie voor beleidsmakers en beoefenaars over praktische projecten in velerlei landen, over thema's als HIV/AIDS, SRGR en geweld tegen vrouwen. Enkele voorbeelden van hun projecten:

* In het *Gender Equity Movement in Schools (GEMS)* programma, worden de mogelijkheden verkend om schoolcurricula te gebruiken om meer gelijkwaardige gender normen bij adolescenten te genereren. Het ontwikkelde curriculum in India bemoedigt gelijkwaardige relaties tussen jongens en meisjes, bestudeert de rollen die masculiniteit en feminiteit definiëren, en bespreekt verschillende vormen van geweld en hoe in te grijpen. Via extra-curriculaire activiteiten, zoals rollenspellen en spelletjes, bereikt het GEM kinderen in de leeftijd van 12-14 jaar. Een survey onder deelnemers gaf aan de opvattingen van veel studenten omtrent traditionele gender rollen zijn veranderd, met name onder de meisjes. Daarom wordt in een volgend stadium getracht de (mannelijke) docenten en de vaders van de meisjes meer te betrekken.

* Samen met CARE wordt in post-conflict situaties op de Balkan gewerkt aan het verminderen van geweld onder jongen mannen, via het *Young Men Initiative*. Middels workshops op scholen worden sociale normen omtrent masculiniteit besproken en getracht meer gender gelijkwaardige attitudes te creëren. ICRW onderzocht met en onder jonge mannen in lokale gemeenschappen wat de bestaande attitudes zijn over wat het betekent om een man te zijn. Op basis van deze bevindingen werd de pilot bedacht, die momenteel geëvalueerd wordt. De resultaten zullen gebruikt worden om de mondiale dialoog over jeugdprogramma's te voeden.

De Nederlandse organisatie **World Population Foundation (WPF)** en haar partner vrouwenorganisaties *Mosaic* (Zuid Afrika), *Rifka Annisa* (Indonesië) en *Perempuan Women Crisis Centre Bengkulu* (Indonesië) runnen het project *Male Involvement in the context of intimate partner violence*. Het project biedt begeleiding aan mannen die hun echtgenotes misbruikt hebben. Het doel is hen te helpen om binnen een gestructureerde omgeving hun gewelddadige gedrag te veranderen en een respectvolle partner te worden. De organisaties rechtvaardigen hun focus op mannen middels de volgende punten:

¹³ www.unfpa.org/swp/2005/english/ch6/index.htm

- In de praktijk verlaten maar weinig vrouwen hun echtgenoten, ook niet als er sprake is van geweld;
- Vrouwen vragen organisaties of ze ook diensten aan hun mannen kunnen aanbieden;
- Veel mannen die misbruiken willen zelf leren hoe met dit probleem om te gaan;
- Er is een gebrek aan gedragsveranderende programma's voor misbruikende mannen.

Essentieel voor het programma is de overtuiging dat mannen hun gewelddadige gedrag kunnen veranderen. Voor de betrokken vrouwenorganisaties en begeleiders impliceert deze nieuwe aanpak een radicale verandering van perspectief: begeleiders worden opgeleid om te luisteren zonder te oordelen en mannen te stimuleren om een oplossing te vinden voor het beëindigen van het geweld, niet het beëindigen van de relatie (van de Sand 2009: 54).

In 2009 won het project de Nederlandse PSO Innovatie Award.¹⁴ De jury oordeelde dat er een duidelijke analyse was gemaakt van de veranderingen die nodig zijn om huiselijk geweld te stoppen. Daarnaast won het project de prijs omdat het belangrijke inzichten verstrekt over de ontwikkeling van mannelijke begeleiding en de veerkracht van de (vrouwen)organisaties. De speciaal geproduceerde film *The Heart of the Matter*¹⁵ brengt deze processen in beeld.

Reflectie op Noord-Zuid verbanden

Tijdens het in kaart brengen van de verschillende mannen, masculiniteiten en gendergelijkheid activiteiten wordt eens te meer duidelijk dat het 'Zuiden' niet (meer) duidelijk te scheiden is van het 'Noorden', het 'Westen', of een van de vele andere termen die we voor de denkbeeldige scheiding bedacht hebben. Veel initiatieven die ooit in Europa of Noord Amerika begonnen zijn, hebben aansluiting gevonden bij lokale initiatieven in landen in Zuid Amerika, Afrika, Azië, etc, en zijn daar lokale branches op gaan richten, of andersom. Voorbeelden hiervan zijn de White Ribbon Campaign en We Can. Hoe sterk deze dwarsverbanden kunnen zijn, zien we bijvoorbeeld bij MenEngage, een beweging die in Noord Amerika is begonnen en waar nu het Zuid Afrikaanse Sonke Gender Justice Network en het Braziliaanse Instituto PROMUNDO boardmembers van zijn.

Door initiatieven als de White Ribbon Campaign en MenEngage heeft het er alle schijn van dat er daadwerkelijk een *movement* aan de gang is voor en door mannen en gendergelijkheid. In hoofdstuk 1 werd beredeneerd waarom dit een positieve ontwikkeling is. Met de groei van deze organisaties komen echter ook een aantal kanttekeningen, waarvan het goed is ze te benoemen.

Zo gaf Gary Barker van MenEngage en PROMUNDO in een gesprek met leden van WO=MEN's Keukentafel aan dat kleinere, lokale organisaties die werken met mannen, vaak moeten vechten om in leven te blijven. Ze voelen zich bedreigd door deze grote initiatieven, en krijgen vaak weinig tot geen financiering omdat donoren hun

¹⁴ www.wpf.org/projects_article/pso_innovation_award_gbv

¹⁵ www.mybody.nl/videoplayer.php?fragment=http://www.mybody.nl/video/HeartMatter.flv&title=The%20heart%20of%20the%20matter

geormerkte geld voor gender liever besteden aan activiteiten voor vrouwen. Hier is überhaupt al weinig geld voor (Kerr 2007). Vrouwenorganisaties kijken andersom juist argwanend naar deze mannen initiatieven, bezorgd dat zij het geld en de erkenning waar de vrouwenbewegingen zo hard voor gevochten hebben, zullen afnemen.

Om deze twee problemen te voorkomen zien we dat WRC en MenEngage gedecentraliseerd werken. Zij hebben kleine besturen met weinig kosten. Zij zijn paraplu-organisaties voor lokale initiatieven die met soortgelijke problemen en aanpak bezig zijn en opereren vooral als netwerk en ter ondersteuning. Zij ontwikkelen de kaders waarbinnen gewerkt wordt. Lokale initiatieven kunnen de activiteiten op hun eigen manier invullen, maar de basis principes moeten zij onderschrijven en uitdragen. Een van deze principes is dat er goed onderbouwd moet worden waarom met mannen gewerkt wordt: het doel is samenwerking voor genderrechtvaardigheid (en niet het wegnemen van aandacht en middelen van anderen). Een ander principe is dat actief samenwerking moet worden gezocht met de vrouwenbeweging en vrouwenorganisaties.

3. Conclusies

Over voorgaande organisaties en projecten is veel geschreven, in de vorm van projectvoorstellen, evaluaties, door andere organisaties die best practices hebben verzameld, of door betrokken personen zelf. Op basis van deze publicaties, eerder verzameld in de studie voor ICCO wat betreft geweld tegen vrouwen, aangevuld met recente ervaringen uit WO=MEN's Keukentafelproces en een verder internetscan, zijn de volgende geleerde lessen te trekken.

Geleerde lessen

De beslissing wel of niet met mannen te werken wordt genomen gebaseerd op de doelen die het programma of de organisatie voor ogen heeft. De centrale vraagstelling moet zijn of het werken met mannen gaat bijdragen aan het behalen van die doelen. Hieruit volgt dat een context en probleem analyse essentieel zijn alvorens de strategieën te ontwerpen. Onderdeel hiervan is een analyse van masculiniteiten en femininiteiten: waarom mannen en vrouwen zich zo gedragen als ze doen en hoe dit bijdraagt aan het probleem, bijvoorbeeld geweld tegen vrouwen door mannen, of de slechte gezondheidsstatus van moeders mede doordat echtgenoten hun vrouwen de toegang tot zorg bemoeilijken. Bij problemen gerelateerd aan gender ongelijkheid, is het goed voor te stellen dat mannen hier een rol in spelen en daarom ook een rol kunnen en moeten krijgen in het oplossen van het probleem. Daarnaast komt vaak naar voren dat mannen zelf onder druk kunnen staan door de verwachtingen die de samenleving van hen heeft, bijvoorbeeld de verantwoordelijkheid om hun hele familie (economisch) te voorzien, viriliteit te tonen en afstand te houden van zorgtaken.

Blauwdrukken voor het betrekken van mannen bij genderrechtvaardigheid kunnen er niet gegeven worden, maar de grote hoeveelheid aan overeenkomsten tussen de bestudeerde programma's en projecten suggereren wel een aantal concrete punten die kunnen bijdragen aan een succesvolle benadering met, voor en door mannen:

* Er is de meeste kans op succes als mannen vanaf het begin actief betrokken worden bij het project (ownership en sustainability). Een participatieve benadering van de probleemanalyse kan hier al een goede ingang voor zijn.

* Het organiseren van lokale praatgroepen is een vaak toegepaste strategie om mannen bij elkaar te brengen en de discussie over gender ongelijkheid te starten. Hierbij is het belangrijk niet te blijven steken op hoe mannen de oorzaak zijn van het probleem (zouden) zijn, maar te vragen hoe mannen de situatie zelf beleven. Een positieve benadering die gericht is op de kwaliteiten van mannen en hoe zij kunnen bijdragen, is effectiever. Praatgroepen kunnen in principe gericht zijn op alleen mannen, vaak wordt later over gegaan op het samenbrengen van mannen en vrouwen.

* Hoe jonger mannen betrokken worden, hoe groter de kans dat zij opgroeien tot volwassenen met gender gelijkwaardige attitudes die geen geweld tegen vrouwen

gebruiken. Daarom wordt er veel met jongeren gewerkt, bijvoorbeeld in scholen via curricula en spelletjes, of als peer educators met jongens (en meisjes) onder elkaar. Wat betreft dat laatste zien we vaak dat er verbindingen worden gelegd met praktische thema's zoals gezondheidszorg, inclusief SRGR en HIV/AIDS.

* Er wordt veel gewerkt met rolmodellen. Aan de basis staat het idee dat mannen die opgroeien met een gender sensitieve vader of andere mannen in de buurt, zelf minder geneigd zijn vrouwen te onderdrukken of zelfs geweld te gebruiken. Andere rolmodellen zoals lokale leiders, religieuze leiders, maar ook idolen zoals sportmannen, filmsterren, etc, worden ingezet om de boodschap van genderrechtvaardigheid over te brengen. Bovendien helpt het werken met lokaal bekende mensen om lokaal ownership op te bouwen.

* Een veel genoemde les is dat de middelen die gebruikt worden aan moeten sluiten bij de lokale beleefwereld en ervaringen van mannen. Er zijn talloze innovatieve en inspirerende voorbeelden van gebruikte media zoals magazines, radio, t.v., korte filmpjes, internetpagina's, etc.

* Aangezien gender kwesties zich vaak manifesteren op familieniveau, worden volwassen mannen veelal betrokken vanuit hun rollen in de private sfeer, bijvoorbeeld als partners, vaders, broers en vrienden. Ingangen zijn dan bijvoorbeeld gezondheidszorg, zoals zorg voor moeder en kind of de gezondheid van mannen zelf gerelateerd aan SOAs en HIV; of scholen waar vaders meer betrokken worden.

* Het betrekken van mannen via directe dienstverlening is een goed ingangspunt (gezondheidszorg komt opnieuw veelvuldig terug). Ook worden mannen betrokken via een meer holistische benadering door gender gelijkheid en geweld tegen vrouwen te integreren in bredere ontwikkelingsprogramma's, zoals armoedebestrijding van de gemeenschap

* Mannen die in de dienstverlening of sociale orde werken worden ook vaak betrokken, zoals doctoren en broeders, politiemannen, het leger, officiers van justitie, rechters, etc. Door hen bewust te maken van de specifieke problemen en behoeften van vrouwen, kunnen deze mannen een rol spelen in betere dienstverlening aan vrouwen en het accountable houden van andere mannen en vrouwen.

* Wat uiteraard belangrijk is, is de wettelijke verankering van gender gelijkheid. Aangezien het veelal mannen zijn die de belangrijke beslissingen in het publieke domein nemen, kunnen mannen een belangrijke rol spelen dat er wetgeving komt.

* Veel organisaties lopen er tegenaan dat zij wel individuele attitude en gedragsverhouding bij mannen bemerken, maar dat de onderliggende normen in de samenleving nog niet veranderen. Om tot sociale transformatie te komen is het belangrijk gender onrechtvaardigheid in alle lagen en niveaus van de samenleving aan te

pakken. Een geïntegreerde benadering waarin belanghebbenden zoals overheidsfunctionarissen en politici, lokale en religieuze leiders, het maatschappelijk middenveld waaronder de vrouwenbeweging en religieuze organisaties, vakbonden, gemeenschapsleden, mannen, vrouwen en jongeren, op lokaal en nationaal niveau met elkaar samenwerken.

* Er bestaan een aantal goede internationale, cross-border initiatieven waarbij nationale en lokale initiatieven om mannen te betrekken kunnen aansluiten om van te leren en om de impact verder te vergroten.

Wat er al wel en nog niet gebeurt

Zoals we uit voorgaande beschrijvingen van initiatieven hebben kunnen opmaken, wordt er al veel ondernomen om mannen te betrekken bij het bevorderen van genderrechtvaardigheid. Veel van deze activiteiten richten zich op het stoppen van **geweld tegen vrouwen**. Dit wordt wel gezien als de meeste logische ingang om mannen te betrekken, aangezien gemakkelijk te beargumenteren is dat mannen zowel dader als slachtoffer kunnen zijn. Het belang van mannelijke betrokkenheid hierbij is dan ook wijd erkend en vastgesteld in initiatieven als UNiTE, de White Ribbon Campaign en veel van de activiteiten van MenEngage. Een wereld zonder geweld tegen vrouwen is echter nog geen wereld van gelijkwaardig partnerschap of een wereld met vrijheid, waardigheid en rechtvaardigheid voor vrouwen (bron: interview Gary Barker 2010).

Een ander gender-gerelateerd werkveld waarin het betrekken van mannen veel aandacht krijgt is het verbeteren van **seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR)**. Gezondheidszorg, specifiek HIV/AIDS preventie en behandeling, en moederzorg zijn concrete, praktische ingangen om mannen te betrekken. De activiteiten zijn vaak van technische aard en omvatten het publieke gezondheidsterrein. Voorbeelden zijn het promoten van condoomgebruik onder mannen, het custom-made aanbieden van testing services aan mannen en het promoten van mannenbesnijdenis. De HIV/AIDS preventie activiteiten van EngenderHealth zijn een duidelijk voorbeeld hiervan. Het Men As Partners idee achter hun gelijknamige programma is door veel andere initiatieven, waaronder de UNFPA¹⁶, overgenomen als een effectief raamwerk om de reproductieve gezondheid van moeders te bevorderen.

Er bestaan uiteraard vele andere uitingen van genderongelijkheid en ook daarin zouden mannen voor en met vrouwen een belangrijke rol kunnen spelen. Bijvoorbeeld met betrekking tot de rol van vrouwen in **politieke processen**. De hierboven omschreven 'usual suspects' voor betrokkenheid van mannen, hebben hier nog weinig tot geen aandacht aan besteedt. Bijvoorbeeld over hoe mannen andere mannelijke politici accountable kunnen houden voor daadwerkelijke gelijke representatie en zeggenschap van mannen en vrouwen in politieke organen of in board rooms. Gerelateerd hieraan is de ongelijkheid in **salarissen** tussen mannen en vrouwen, die we

¹⁶ <http://www.unfpa.org/public/global/pid/84>

ook dicht bij huis in Nederland nog vinden. UNiTE, bijvoorbeeld, is wel een netwerk van mannelijk leiders, maar richt zich primair op geweld tegen en dominantie over vrouwen, niet op het eerlijk delen van de ruimte als het gaat om (politieke) beslissingen. Ook als het bijvoorbeeld gaat over gelijke **eigendomsrechten** en **erfrechten**, is er wereldwijd nog een wagenwijde kloof tussen mannen en vrouwen. Toch zijn het veelal mannen die hier de beslissingen over nemen omdat zij de (lokale) leiders en beleidsmakers zijn binnen overheden, politie, justitie, rechtbanken etc.

Als het gaat om gelijke **rolverdeling** van **zorgtaken** gaat wordt er ook minder georganiseerd. Vaak zijn deze onderwerpen zijdelings wel onderdeel van activiteiten omtrent bijvoorbeeld geweld of gezondheid, bijvoorbeeld in het kader van gezonde relaties. De rol van mannen als **vaders** krijgt wel steeds meer aandacht, een mooi voorbeeld hiervan is de One Man Can campagne van Sonke. Op beleidsniveau wordt er in sommige landen wel gewerkt aan de mogelijkheden van mannen om minder te werken om te kunnen vaderen. In de Scandinavische landen en in mindere mate in Canada, is men daar al verder mee gevorderd.¹⁷ In Nederland, bijvoorbeeld, zijn we nog niet zover.¹⁸

Om met Gary Barker te spreken *ōwe have to go beyond the obvious*. Een uitdaging voor beleidsmakers is een stap verder te gaan: van mannen aanspreken binnen de typische en duidelijk markeerbare problemen zoals geweld tegen vrouwen en (seksuele en reproductieve) gezondheid, naar de dieper liggende, meer subtiele en tegelijkertijd ook meer politieke processen van gender ongelijkheid.

Ook valt op dat veel van de redeneringen over waarom mannen betrokken zouden moeten worden, nog vooral gaan over wat mannen voor vrouwen kunnen doen. Dit is natuurlijk van essentieel belang in een wereld waar gender ongelijkheid in de praktijk doorgaans inhoudt dat vrouwen aan het kortste eind trekken. Een van de belangrijke lessen van De Keukentafel is echter dat de focus op wat mannen voor mannen kunnen doen, helpt om mannen vanuit een positieve benadering te betrekken. Er is dan ook ruimte voor wat er voor mannen zelf te winnen valt bij genderrechtvaardigheid. Hieruit volgt een benadering die meer gericht is op partnerschap tussen mannen en vrouwen en het gebruiken van macht om dingen te doen, van binnenuit en met elkaar.

Actiepunten

Tot slot kort een lijst met actiepunten voor het betrekken van mannen bij het bevorderen van genderrechtvaardigheid:

* Besteed in beleid en programma's die over gender gelijkheid gaan, aandacht aan mannen.

¹⁷ Zweden is de absolute voorloper met 16 maanden betaald verlof voor beide ouders.

¹⁸ In Nederland heeft een man slechts recht op 10 dagen vaderschapsverlof in de eerste 4 maanden na de geboorte van zijn kind, tegenover de 4 maanden totaal verlof van de moeder.

- * Onderbouw goed waarom je met mannen werkt aan vrouwenrechten en gender gelijkheid.
- * Richt je op de positieve rol die mannen kunnen spelen en op hun kwaliteiten.
- * Werk nauw samen met de vrouwenbeweging en vrouwenorganisaties.
- * Ga niet eerst proberen zelf opnieuw het wiel uit te vinden, maar maak gebruik van de vele inzichten die al verworven zijn. Bijvoorbeeld bestaande toolkits die aangepast kunnen worden. En vergeet ook niet de hierboven verzamelde geleerde lessen.
- * Beleidsmakers in Nederland kunnen een rol spelen om organisaties bij elkaar te brengen, bijvoorbeeld vanuit de ambassades of vanuit hun partner netwerken.
- * Individuen en organisaties kunnen zich aansluiten bij een van de campagnes, individueel of met een activiteit, of als onderdeel van beleid de aansluiting bij een van de vele initiatieven promoten.

Uitgebreide lijst met internetbronnen van relevante organisaties

Nederland

WO=MEN, De Keukentafel, werkgroep over mannen en genderrechtvaardigheid

www.wo-men.nl/index.php?id=2&pid=43

Zie ook de rapportage over De Keukentafel, op te vragen bij WO=MEN. Deze bevat een uitgebreide lijst initiatieven in Nederland.

info@wo-men.nl

Europa

Men for Gender Equality Sweden, coordinator Klas Hyllander

klas.hyllander@mfj.se

Noord Amerika

Gary Barker

www.icrw.org/html/about/staffbios/Garry-T-Barker.html

Jackson Katz, anti-seksisme activist

<http://www.jacksonkatz.com/index.html>

Latijns Amerika

PROMUNDO (Brazilië)

<http://www.promundo.org.br/en/>

Salud y Genero (Mexico)

<http://www.saludygenero.org.mx/>

EME/Cultura y Salud (Chile)

<http://www.culturasalud.cl/>

Puntos de Encuentro (Nicaragua)

<http://www.puntos.org.ni/>

Afrika

Men's Resources International, organisaties in Afrika

<http://www.mensresourcesinternational.org/africemplate.php?page=africa-mriinafrica>

Sonke Gender Justice Network (Zuid Afrika)

www.genderjustice.org.za

One Man Can campagne (van Sonke Gender Justice Network, Zuid Afrika)

<http://www.genderjustice.org.za/onemancan/>

EngenderHealth CHAMPION Project (gebaseerd op het MAP programma, Tanzania)

<http://www.engenderhealth.org/our-work/major-projects/champion.php>

EngenderHealth Kenya (vrijwillige mannenbesnijdenis ter voorkoming van HIV besmetting)

<http://www.engenderhealth.org/media/press-releases/2008/2008-11-26-male-circumcision.php>

Rwanda Menø Network (Rwanda)

<http://www.rwamrec.org/>

IFproductions, Weapon of War outreach programma

<http://weaponofwar.nl/outreach.php>

Azie

Father and Daughter Alliance, India

<http://fatheranddaughter.org/index.cfm>

We Can (End all Violence against Women)

www.wecanendvaw.org

Mondiaal

EngenderHealth Men As Partners® (MAP) program

<http://www.engenderhealth.org/our-work/gender/men-as-partners.php>

ICRW, Engaging Men and Boys

<http://www.icrw.org/what-we-do/engaging-men-boys>

MenEngage

<http://www.menengage.org/>

Michael Kaufman

www.michaelkaufman.com

UNiTE, Network of Men Leaders

<http://www.un.org/en/women/endviolence/network.shtml>

UNFPA, betrekken van mannen

<http://www.unfpa.org/gender/men.htm>

White Ribbon Campaign

<http://www.whiteribbon.ca/>

World Population Foundation

<http://www.wpf.org/>

The Menø Bibliography, sectie 13 en 14 over werken met jongens en mannen.

<http://mensbiblio.xyonline.net/>

Bibliografie

- Barker, Gary
2002 *Engaging Young Men in Gender-Based Violence Prevention and Sexual and Reproductive Health Promotion*. Instituto PROMUNDO, Rio de Janeiro, Brazil.
www.unicef.org/adolescence/cypguide/resourceguide_hiv aids.html
- 2003 *How Do We Know if Men Have Changed? Promoting and Measuring Attitude Change with Young Men. Lessons Learned from Program H in Latin America*. United Nations, Brazil.
www.un.org/womenwatch/daw/egm/men-boys2003/OP2-Barker.pdf
- Connell, R.W.
2003 *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. United Nations, New York, USA.
www.un.org/womenwatch/daw/egm/men-boys2003/Connell-bp.pdf
- ICRW
2009 *Intimate Partner Violence. High Costs to Households and Communities*. ICRW, Washington D.C., USA.
www.icrw.org/docs/2009/Intimate-Partner-Violence-High-Cost-to-Households-and-Communities.pdf
- Kabeer, Naila
1991 *Rethinking Development from a Gender Perspective: Some Insights from the Decade*. Paper presented at the Conference on Women and Gender in Southern Africa, University of Natal, Durban.
- Kaufman, Michael
2003 *The AIM Framework. Addressing and Involving Men and Boys to Promote Gender Equality and End Gender Discrimination and Violence*. UNICEF, New York, USA.
www.xyonline.net/sites/default/files/Kaufman,%20AIM%20Framework_0.pdf
- 2007 *Successfully Involving Men and Boys to End Violence Against Women. Lessons From Around the World from the White Ribbon Campaign*.
www.michaelkaufman.com/wp-content/uploads/2009/01/kaufman-successfully-involving-men-and-boys-to-end-vaw.pdf
- Kerr, Joanna
2007 *Where is the money for women's rights? The Second Fundher Report Financial Sustainability for Women's Movements Worldwide*. AWID, Toronto, Canada.
- Peacock, D. & A. Levack
2004 *The Men as Partners Program in South Africa: Reaching Men to End Gender-Based Violence and Promote Sexual and Reproductive Health*. In: *International Journal of Men's Health*, Vol. 3, No. 3, pp. 173-188. Men's Studies Press, Harriman, USA.

www.EngenderHealth.org/files/pubs/gender/map/MAP_South_Africa_Reaching_Men.pdf

- Pulerwitz, J. & G. Barker
2008 Measuring Attitudes toward Gender Norms among Young Men in Brazil. Development and Psychometric Evaluation of the GEM Scale. In: *Men and Masculinities*, Volume 10 Number 3, pp. 322-338. Sage Publications, Newbury Park, USA.
www.promundo.org.br/Pesquisa/Artigos/GEM%20Scale%20Article%20-%20Pulerwitz%20and%20Barker.pdf
- Rowlands, Jo.
1998 A word of the Times, but What Does it Mean? Empowerment in the Discourse and Practice of Development. In: Afshar Haleh and Mary Maynard (eds). *Women and Empowerment. Illustrations from the Third World*. London, MacMillan Press, pp. 11-34.
- Sand, van de J.
2010 *Involving men in the fight against violence against women. Insights in what is being done, what works, and why*. ICCO, Utrecht, the Netherlands.
- UNESCAP
2003 *Elimination of Violence against Women in Partnership with Men*. UNESCAP, New Delhi, India.
www.unescap.org/ESID/GAD/Publication/DiscussionPapers/15/series15-main-text.pdf
- 2005 Chapter 6: Partnering with Boys and Men. In: *State of World Population 2005. The Promise of Gender Equality: Gender Equity, Reproductive Health & the MDGs*. UNFPA, New York, USA.
www.unfpa.org/swp/2005/english/ch6/index.htm
- UNICEF
2007 *The State of the World's Children 2007*. UNICEF, New York, USA.
www.unicef.org/sowc07/docs/sowc07_chap5.pdf
- WHO
2007 *Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: evidence from programme interventions*. World Health Organization, Geneva, Switzerland.
www.who.int/gender/documents/Engaging_men_boys.pdf
- 2009 *Violence Prevention. The Evidence. Promoting Gender Equality to prevent Violence Against Women*. WHO, Geneva, Switzerland.
http://whqlibdoc.who.int/publications/2009/9789241597883_eng.pdf